

KAIKKI

⁸
O

⁷
N

KEMIAA

BONNIE GARMUS

Bonnie Garmus

KAIKKI ON KEMIAA

SUOMENTANUT MARI HALLIVUORI

TAMMI

HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos *Lessons in Chemistry*
ilmestyi Isossa-Britanniassa 2022.
Copyright © 2022 by Bonnie Garmus
Suomenkielinen laitos © Tammi ja Mari Hallivuori 2022
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.
Painettu EU:ssa
ISBN 978-952-04-3497-7

Omistettu äidilleni, Mary Swallow Garmusille

LUKU I

Marraskuu 1961

Vuonna 1961, kun naiset käyttivät leninkejä, liittyivät puutarhaseuroihin ja kuskasivat kylmän viileästi lapsilaumoja autoissa, joissa ei ollut turvavöitä; kun 60-luvun liikehdinnästä ei tiedetty vielä mitään saati siitä, että siinä mukana olleet käyttäisivät seuraavat kuusikymmentä vuotta sen muistelemiseen; kun maailmansodat oli käyty ja CIA käynnisteli salaisia operaatioita ja ihmisten mieli alkoi avartua ja kaiken alettiin uskoa olevan mahdollista, Madeline Zottin kolmekymmentävuotias äiti heräsi joka aamu ennen auringonnousua varmana siitä, että hänen elämänsä oli ohi.

Siitä varmuudesta huolimatta hän meni laboratorioon tekemään tyttärelleen lounasevää.

Polttoainetta aivoille, Elizabeth Zott kirjoitti pienelle paperilipulle ja sujautti sen tyttärensä eväsrasiaan. Sitten hän pysähtyi hetkeksi, kynä ilmassa, harkitsevan näköisenä. *Mene mukaan välituntipeleihin, mutta älä häviä taballasi pojille*, hän kirjoitti toiseen lappuseen. Sitten hän pysähtyi uudelleen miettimään ja naputti kynää pöytää vasten. *Ei se ole pelkkää kuvittelua*, hän kirjoitti kolmanteen. *Suurin osa ihmisistä on kamalia*. Hän asetti kaksi viimeisintä lappua päällimmäiseksi.

Pienet lapset eivät yleensä osaa lukea, tai heidän lukutaitonsa riittää korkeintaan yksinkertaisiin sanoihin kuten ”koira” tai ”mene”. Madeline sen sijaan oli oppinut lukemaan

kolmevuotiaana ja kahlassi nyt viiden vanhana läpi Dickensin tuotantoa.

Madeline oli *niitä* lapsia – niitä, jotka osasivat hyrällä Bachin konserttoja mutta eivät saaneet omia kengännauhojaan rusetille; niitä, jotka osasivat selittää, miten maapallo pyörii, mutta hävisivät ristinollassa. Ja se oli ongelma. Sillä siinä missä musiikin ihmelapset nostetaan jalustalle, varhaisen lukemisen lahjan saaneita ei nosteta. Mikä johtuu siitä, että lukeminen on taito, jonka muutkin lopulta oppivat. Muita edellä olemisessa ei ole mitään hienoa – sitä pidetään vain ärsyttävänä.

Madeline ymmärsi tämän. Siksi hän muisti joka aamu – äitinsä lähdettyä ja lapsenvahtina toimivan Harriet-naapurin silmän välttäessä – poistaa laput eväsrasiasta, lukea ne ja viedä talteen vaatekaapin perällä olevaan kenkälaatikkoon aiempien jatkoksi. Koulussa hän esitti olevansa samanlainen kuin muutkin lapset: täysin oppimaton. Madelinen mielestä tärkeintä oli sekoittua massaan. Se oli kiistatta todistettu: hänen äitinsä oli aina erottunut joukosta, eikä siitä ollut seurannut mitään hyvää.

Madeline oli huoneessaan Etelä-Kalifornian Commonsissa, missä ilma oli yleensä lämmin mutta ei liian kuuma, taivas oli yleensä sininen mutta ei liian sininen, ja ilma oli puhdasta, koska siihen aikaan ilma oli, ja odotti sāngyssään silmät kiinni. Hän tiesi äidin tulevan kohta suukottamaan häntä otsalle, kohentamaan peittoa ja kuiskaamaan hänen korvaansa: ”Tartu hetkeen.” Seuraavaksi hän kuulisi moottorin käynnistyvän, kadulle peruuttavan Plymouthin renkaiden rapisevan ja vaihteen rusahtavan pakilta ykköselle. Ja sen jälkeen hänen kroonisesti masentunut äitinsä ajaisi televisiostudiolle, kietaisisi essun ylleen ja kävelisi kameroiden eteen.

Ohjelman nimi oli *Kuudelta syödään*, ja Elizabeth Zott oli sen kiistaton tähti.

LUKU 2

Pine

Elizabeth Zott oli entinen tutkimuskemisti, jolla oli virheetön iho ja jonka koko olemus kertoi hänen olevan perustavalla tavalla poikkeuksellinen ihminen.

Kaikkien suurten tähtien tavoin hänetkin oli löydetty. Mutta Elizabethin tapauksessa se ei ollut tapahtunut maitobaarin tiskillä, puiston penkillä tai yhteisen tuttavan kautta. Hänen tähteytensä oli alkanut varkaudesta – tarkalleen ottaen ruokavarkaudesta.

Tarina oli suoraviivainen: Amanda Pine -niminen lapsi, jonka ruokasuhteesta terapeutit saattaisivat löytää syvempiä merkityksiä, söi Madelinen lounasevää. Syy oli se, että Madelinen eväät olivat poikkeukselliset. Kun muut lapset jauhoivat maapähkinävoilla ja hillolla täytettyjä leipiään, Madelinen eväsasiasta löytyi kunnan siivu eilistä lasagnea, voissa haudutettua kesäkurpitsaa, eksoottinen kiivi neljään palaan lohkottuna, viisi täydellisen pyöreää kirsikkatomaattia, pieni suolasirotin, kaksi hädin tuskin jäähtynyttä suklaakeksiä ja punaruudullinen termospullo, joka oli täynnä jääkylmää maitoa.

Kaikki halusivat syödä Madelinen eväät, Madeline mukaan lukien. Hän kuitenkin luovutti lounaansa Amandalle, koska ystävyys vaati uhrauksia ja koska Amanda oli ainoa koko koulussa, joka ei pilkannut Madelinen itsensäkin tiedostamaa outoutta.

Lopulta Elizabeth havahtui siihen, että Madelinen luisevuus sai hänen vaatteensa näyttämään tyyliettömästi roikkuvilta verhoilta, ja alkoi ihmetellä, mistä se johtui. Hänen laskelmiensa mukaan päivittäinen ravintoaineiden saanti oli mitoitettu vastaamaan täydellisesti Madelinen elimistön tarpeita, ja painon putoaminen oli siis tieteellinen mahdottomuus. Voisiko syy olla kasvupyrähdys? Ei. Elizabeth oli huomioinut kasvun laskelmisaan. Oliko kyseessä syömishäiriön ensioire? Todennäköisesti ei. Madeline söi iltaisin kuin hevonen. Leukemia? Ei varmasti. Elizabeth ei ollut säikky äiti – hän ei ollut sitä lajia, joka menetti yönensä kuvitellessaan tyttärensä olevan parantumattomasti sairas. Tutkijana hän uskoi, että kaikkeen oli olemassa järkevä selitys, ja nähdessään Amanda Pinen tomaattikastikkeen punaamat pienet huulet, hän tiesi, mikä se oli.

”Herra Pine”, Elizabeth sanoi pyyhällettyään sihteerin ohi paikallisen televisiokanavan studioon keskiviikkoiltapäivänä. ”Olen tavoitellut teitä kolme päivää, mutta ette ole viitsinyt vastata soittopyyntöihini. Nimeni on Elizabeth Zott. Olen Madeline Zottin äiti – lapsemme ovat samalla esikoululuokalla Woodyn alakoulussa – ja tulin kertomaan, että teidän tyttärenne tavoittelee itselleen hyötyä teeskentelemällä olevansa minun tyttäreni ystävä.” Miehen hämmentynyt ilme sai hänet lisäämään: ”Teidän tyttärenne syö minun tyttäreni lounasevää.”

”E-eväät?” Walter Pine sai sanottua edessään seisovalle häikäisevälle naiselle, jonka hohtavan valkoisesta laboratoriotakista erottuivat taskun yläpuolelle punaisella kirjaillut nimikirjaimet ”E. Z.”

”Teidän tyttärenne Amanda”, Elizabeth sanoi syyttävästi, ”syö minun tyttäreni lounasevää. Sitä on ilmeisesti jatkunut jo kuukausia.”

Walter jäi tuijottamaan. Nainen oli pitkä ja kulmikas, hänen paahdetun ja voidellun vehnäleivän väriset hiuksensa oli nostettu nutturalle kynän avulla, ja hän seiso siinä kädet lanteilla,

huulet häpeilemättömän punaisina, iho hehkuvana ja nenä ylväästi suorassa. Hän katsoi Walteria kuin lääkintäjoukkojen sotilas, joka arvioi, kannattiko potilasta pelastaa.

”Ja se, että tyttärenne esittää Madelinen ystävää voidakseen varastaa hänen lounaansa”, hän jatkoi, ”on erityisen halpamaista.”

”Ku-kuka te siis olittekaan?” Walter änkytti.

”Elizabeth Zott!” nainen ärähti vastaukseksi. ”Madeline Zottin äiti!”

Walter nyökkäsi ja yritti saada asiasta tolkkua. Iltapäiväohjelmien pitkäaikaisena tuottajana hän oli perehtynyt draamaan. Mutta tämä löi hänet ällikällä. Hän jatkoi tuijottamista. Nainen oli tyrmäävä. Hänen ulkonäkönsä kirjaimellisesti *tyrmäsi* Walterin. Pyrkikö nainen esiintymään johonkin ohjelmaan?

”Olen pahoillani”, Walter sai lopulta kakistettua. ”Mutta kaikki sairaanhoitajan roolit on jo täytetty.”

”Anteeksi kuinka?” nainen sanoi kiukkuisesti.

Huoneeseen laskeutui hetkeksi hiljaisuus.

”Amanda Pine”, nainen toisti.

Walter havahtui. ”Minun tyttärestänikö tässä on kyse?” hän sanoi huolestuen äkisti. ”Mitä hänestä? Oletteko te lääkäri? Lähettikö koulu teidät?” Hän ponnahti jalkeille.

”Hyvänen aika, ei”, Elizabeth vastasi. ”Minä olen kemisti. Ajoin tänne Hastingsista asti lounastunnillani, koska te ette ole vastannut soittopyyntöihini.” Kun mies ei edelleenkään osoittanut ymmärtämisen merkkejä, hän päätti tarkentaa. ”Hastingsin tutkimuskeskuksesta. Sieltä, missä tehdään ’tiedettä isolla T:llä.’ Tyhjänpäiväinen slogan sai naisen tuhahtamaan. ”Näen suuresti vaivaa valmistaakseni Madelinelle ravitsevan lounaan – niin kuin varmasti tekin omalle lapsellenne.” Kun miehen katse pysyi tyhjänä, hän lisäsi: ”Koska haluatte tukea Amandan kognitiivista ja fysiologista kehitystä. Ja tiedätte, että siksi hänen ravintonsa täytyy sisältää oikeassa suhteessa vitamiineja ja kivennäisaineita.”

”Katsokaahan, kun rouva Pine on – ”

”Tiedän. Poistunut kuvioista. Tavoittelin vaimoanne ja sain kuulla hänen muuttaneen New Yorkiin.”

”Me olemme eronneet.”

”Sepä ikävää, mutta avioero ja lounasevääät eivät liity toisiinsa.”

”Eivät ehkä päällisin puolin, mutta – ”

”Kyllä mieskin *pystyy* tekemään lapselle eväät, herra Pine. Se ei ole biologisesti mahdotonta.”

”Ei tietenkään”, Walter sanoi ja ojensi tuolia. ”Olkaa hyvä ja istukaa, rouva Zott.”

”Syklotroni jäi pyörimään”, nainen sanoi ärtyneenä ja vilkaisi rannekelloaan. ”Onko meillä nyt tästä asiasta yhteisymmärrys?”

”Syklotroni?”

”Hiukkaskiihdytin.”

Elizabeth katsoi ympärilleen. Seinät olivat täynnä kehystettyjä julisteita, joissa mainostettiin melodramaattisia saippuaopperasarjoja ja heppoisia visailuohjelmia.

”Minun tuotantoani”, Walter sanoi ja tunsi yhtäkkiä nolostuvansa mainosten tyhjänpäiväisyydestä. ”Ehkä olette nähnyt jonkin ohjelmista?”

Elizabeth kääntyi katsomaan Walteria. ”Herra Pine”, hän sanoi sovitteluvampaan sävyyn. ”Minulla ei valitettavasti ole aikaa eikä resursseja valmistaa lounasevääitä myös teidän tyttärenne tarpeisiin. Kuten me kumpikin hyvin tiedämme, ruoka on katalyytti, joka saa aivomme toimimaan, tuo perheet yhteen ja määrittää tulevaisuutemme. Ja silti...”, Hän vaikeni ja tutkiskeli silmät sirrillään saippuaopperasarjan julistetta, jossa sairaanhoitaja suoritti erikoista hoitotoimenpidettä. ”Onko kenelläkään aikaa opettaa tätä kansakuntaa valmistamaan ruokaa, jolla on merkitys? Toivon, että minulla olisi, mutta ei ole. Onko teillä?”

Elizabeth suuntasi ovea kohti, ja Pine, joka ei halunnut päästää naista lähtemään, kiirehti pysäyttämään hänet ymmärtämättä lainkaan, mitä pani alulle. ”Hetkinen, älkää menkö vielä. Mitä – mitä te sanoitte äsken? Että jonkun pitäisi opettaa kansakuntaa valmistamaan ruokaa, jolla on merkitys?”

Kuudelta syödään -sarjan esikoisjakso esitettiin neljä viikkoa myöhemmin. Ja vaikka Elizabeth ei ollut tv-työstä erityisen innoissaan – olihan hän tutkimuskemisti – hän otti tehtävän vastaan perinteisistä syistä: palkka oli parempi ja hänellä oli lapsi elätettävänään.

Siitä päivästä lähtien, kun Elizabeth asteli kameroiden eteen essu vyötäisillään, oli päivänselvää, että hänessä oli sitä vaikeasti määriteltävää ”jotakin”, mikä miellytti katsojia. Hän oli kuitenkin myös asiaihminen – niin läpikotaisin suorapuheinen ja kiertelemätön, että se hämmensi. Toisin kuin muiden ruokaohjelmien kokit, jotka siemailivat sherryä pilke silmäkulmassa, Elizabeth Zott oli vakava. Hän ei hymyillyt koskaan. Hän ei vitsaillut. Ja hän laittoi ruokaa, joka oli yhtä konstailematonta ja maanläheistä kuin hän itsekin.

Elizabethin ohjelma nousi puolessa vuodessa katsotuimpien joukkoon. Vuodessa siitä oli tullut instituutio. Kaksi vuotta myöhemmin kaikki tiesivät sen hämmästyttävän voiman, joka yhdisti paitsi vanhemmat ja heidän lapsensa myös maan ja sen kansalaiset. Ei ole lainkaan liioiteltua sanoa, että kun Elizabeth Zott päätti lähetyksensä, koko kansakunta istui ruokapöytänsä.

Varapresidentti Lyndon Johnsonkin katsoi ohjelmaa. ”Haluatteko tosiaan tietää, mitä minä *ajattelen?*” hän sanoi hätistellessään itsepintaista toimittajaa kannoiltaan. ”Minusta teidän kannattaisi jättää kirjoittaminen vähemmälle ja siirtyä television ääreen. Aloittakaa vaikka katsomalla *Kuudelta syödään* – se Zott vasta on asiansa osaava ihminen.”

Ja hän todella oli. Elizabeth Zottin ohjelmassa ei piperretty pieniä kurkkuvoileipiä tai helposti lätsähtäviä kohokkaita. Hän valmisti tuhtia ruokaa: haudutettuja pataruokia ja uunilaatikoita, isoissa metalliastioissa. Hän puhui neljästä ruoka-aineryhmästä. Hän uskoi reiluihin annoskokoihin. Ja hänen mielestään minäkään ruokalajin valmistamiseen ei kannattanut käyttää yli tuntia. Hän lopetti jokaisen lähetyksen tunnusomaiseen lausahdukseen:

”Lapset, menkää kattamaan pöytä. Äiti tarvitsee hetken omaa aikaa.”

Mutta sitten eräs tunnettu toimittaja kirjoitti artikkelin otsikolla ”Miksi yleisö syö hänen kädestään”, jossa Elizabethia nimitettiin ”ehtoisaksi emännäksi”, ja ennen kuin lehden muste oli ehtinyt kuivua, naseva lempinimi oli jo kaikkien huulilla. Ventovieraat alkoivat kutsua Elizabethia emännäksi, mutta Madelinelle hän oli edelleen vain äiti, ja vaikka Madeline oli-kin lapsi, hän ymmärsi silti lempinimen vähättelevän luonteen. Elizabeth oli kemisti eikä mikään tv-kokki. Ainoan lapsensa katseen alla hän kutistui ja häpesi.

Toisinaan Elizabeth mietti iltaisin vuoteessaan, miten hänen elämänsä oli päätynyt tähän pisteeseen. Mutta ihmettely katkesi aina lyhyeen, koska hän tiesi jo vastauksen.

Kaiken alku ja juuri oli mies nimeltä Calvin Evans.

LUKU 3

Hastingsin tutkimuskeskus

KYMMENEN VUOTTA AIEMMIN,
TAMMIKUUSSA 1952

Myös Calvin Evans työskenteli Hastingsin tutkimuskeskuk-
sessa, mutta toisin kuin Elizabeth, hän ei joutunut jakamaan
laboratoriotilaa kenenkään muun kanssa.

Tieteen mittareilla katsottuna hän ehkä ansaitsikin oman
laboratorion. Yhdeksäntoistavuotiaana Calvin oli tehnyt löy-
döksiä, joihin englantilainen Frederick Sanger pohjasi Nobelin
kemianpalkinnon saavuttaneen tutkimuksensa; kaksikymmentä-
kaksivuotiaana hän oli keksinyt nopeamman tavan syntetisoida
yksinkertaisia proteiineja; kaksikymmentäneljävuotiaana hän oli
päässyt *Chemistry Today* -julkaisun kanteen dibentsoseleno-
feenin reaktiivisuutta koskevalla tieteellisellä läpimurrollaan.
Hän oli myös kirjoittanut kuusitoista tieteellistä julkaisua, saanut
kutsun kymmeneen kansainväliseen konferenssiin, ja hänelle oli
tarjottu työskentelyapurahaa Harvardin yliopistosta. Kahdesti.
Josta hän oli kieltäytynyt. Kahdesti. Osittain siksi, että Harvard
ei ollut myöntänyt hänelle opiskelupaikkaa vuosia aiemmin, ja
osittain siksi, että – tai itse asiassa se oli *ainoa* syy. Calvin oli
nerokas tutkija, jonka ainoaksi viaksi saattoi laskea sen, että hän
oli äärettömän pitkävihainen.

Hänet tunnettiin paitsi pitkävihaisena myös kärsimättömänä
ihmisenä. Monen muun älyn jättiläisen tavoin Calvinin oli mah-
doton ymmärtää toisten hidasta sytytystä. Kaiken lisäksi hän

oli luonteeltaan introvertti, mikä ei sinänsä ollut vika mutta sai hänet vaikuttamaan muiden silmissä kylmäkiskoiselta. Mikä pahinta, hän oli soutaja.

Kuka tahansa ei-soutaja voi kertoa, että soutajat ovat tylsää seuraa. Tämä johtuu siitä, että heidän lempipuheenaiheensa on soutaminen. Jos seurueessa on kaksikin soutajaa, normaalin työ- ja sääjutustelun sijaan alkaa jaarittelu veneistä, rakoista, airoista, otteista, ergometreistä, tekniikoista, treeneistä, vedoista ja palautuksista, palautumisista, väliajoista, istuimista, vetotahdeista, liu'uksista, lähdöistä, kiihdyttämisistä, sprinttaamisista ja siitä, oliko keli tyyni vai ei. Seuraavaksi siirrytään puimaan sitä, mikä on mennyt pieleen edellisessä kisassa, mikä saattaa mennä pieleen seuraavassa kisassa, ja kenen syy se oli ja/tai tulisi olemaan. Ennen pitkää soutajat päätyvät vertailemaan käsiensä känsäisyyttä. Jos oikein huono tuuri käy, saattaa joutua todistamaan, miten joku soutajista kertoo vieressä hartaana nyökytteleville tovereilleen pitkäkköisesti siitä kerrasta, kun soutu sujui täydellisesti ja kaikki tuntui ihmeen helpolta.

Soutu oli kemian ohella Calvinin ainoa intohimo. Soutuharrastuksen vuoksi Calvin oli alun perin Harvardiin pyrkinytkin: vuonna 1945 Harvardin soutujoukkue oli ehdottomasti paras. Vaikka oikeastaan se oli vasta toiseksi paras. Paras oli Washingtonin yliopiston soutujoukkue, mutta Washingtonin yliopisto sijaitsi Seattlessa, joka oli tunnettu sateisuudestaan. Calvin inhosi sadetta. Ja siksi hän suuntasi katseensa kauemmas – Englannin Cambridgeen – todistaen samalla vääreksi tieteentekijöihin liitetyn sitkeän myytin, että he olisivat hyviä ottamaan selvää asioista.

Kun Calvin sitten pääsi soutamaan Camjoelle, ensimmäisenä päivänä satoi. Toisenakin päivänä satoi. Kolmantena päivänä samaten. ”Sataako täällä aina näin?” Calvin valitti joukkue tovereilleen, kun he nostivat painavan puuveneen hartioilleen ja lähtivät kantamaan sitä lähtölaiturille. ”Ei *todellakaan*”, he

rauhottelivat. ”Yleensä Cambridgessä on hyvä sää.” Sitten he katsoivat toisiaan yksimielisinä siitä, että heidän epäilyksensä oli todistettu oikeaksi: amerikkalaiset ovat ääliöitä.

Valitettavasti Calvin oli taitamaton myös seurustelusuhteiden saralla – vahinko oli suuri, sillä hän olisi kovasti halunnut rakastua. Hän vietti Cambridgessä kuusi yksinäistä vuotta ja onnistui sinä aikana pyytämään treffeille viittä naista, joista ainoastaan yksi myöntyi toiseen tapaamiseen ja sekin tapahtui pelkästään siksi, että tämä luuli puhuvansa puhelimesta jonkun muun kuin Calvinin kanssa. Calvinin suurin ongelma oli kokemattomuus. Hän oli kuin koira, joka vuosien kovan yrityksen jälkeen saa vihdoin pyydystettyä oravan eikä sitten tiedäkään, mitä sillä tekisi.

”Hei...”, hän tervehti sydän hakaten, kädet hiestä nihkeinä ja pää tyhjää lyöden naista, jota oli tullut hakemaan treffeille. ”Debbie?”

”Ei vaan *Deirdre*”, nainen huokaisi ja vilkaisi kelloaan ensimmäistä mutta ei suinkaan viimeistä kertaa sinä iltana.

Ravintolassa keskustelu nuljahteli aromaattisten happojen hajoamisprosessista (Calvin) elokuvateatterien tarjontaan (*Deirdre*), proteiinisynteesistä (Calvin) tanssimiseen (*Deirdre*) ja siihen, että kappas vain, kello onkin jo puoli yhdeksän ja aamulla on soututreenit, joten täältä pitää sitten mennä suoraan kotiin (Calvin).

Lienee sanomattakin selvää, että seksiä ei treffi-iltoina useinkaan harrastettu. Itse asiassa ei koskaan.

”En ymmärrä, miksei sinulla tärppää”, Cambridgen soutujoukkuekaverit ihmettelivät. ”Tytöt ovat läöpällään soutajiin.” Mikä ei pitänyt paikkaansa. ”Ja amerikkalaiseksi olet ihan komeakin.” Mikä ei myöskään pitänyt paikkaansa.

Siihen vaikutti osaltaan Calvinin ryhti. Hän oli 190-senttinen, pitkä ja hoikka, mutta oikealle päin kallellaan – mikä johtui luultavasti jatkuvasta samalla puolella soutamisesta. Varsinainen

ongelma olivat kuitenkin kasvot. Hänellä oli yksinäisen orpolapsen katse, suuret harmaat silmät, sotkuinen vaalea hiuspehko ja violettiin vivahtavat huulet, jotka näyttivät aina turvonneilta, koska hänellä oli tapana pureskella niitä. Hänen kasvoissaan ei ollut mitään mieleenpainuvaa, niiden keskinkertaiset piirteet eivät antaneet mitään viitteitä kantajansa tunteen palosta tai älystä – lukuun ottamatta hampaita, jotka olivat suorat ja valkoiset ja pelastivat kaiken, kun hän hymyili. Kaikeksi onneksi, etenkin Elizabeth Zottiin rakastuttuaan, Calvin hymyili koko ajan. He tutustuivat – tai oikeastaan olivat ensimmäisen kerran puheissa – eräänä tiistaiamuna Hastingsin tutkimuskeskuksessa, yksityisessä eteläkalifornialaisessa tutkimuslaboratoriossa, joka oli valikoitunut ennätysajassa tohtoriksi väitelleen Calvinin työpaikaksi neljäkymmenenkolmen tarjouksen joukosta osittain sen hyvän maineen mutta pääasiassa tienoon sademäärän vuoksi. Commonsissa ei juurikaan satanut. Elizabeth puolestaan oli päätenyt Hastingsiin, koska ei ollut päässyt muualle töihin.

Hän seisoi Calvin Evansin laboratorion ulkopuolella ja huomasi suuret varoituskyltit:

*PÄÄSY KIELLETTY
KEMIALLISTA KOKEITA KÄYNNISSÄ
EI ULKOPUOLISILLE
PYSYKÄÄ POISSA*

Sitten hän astui ovesta sisään.

”Päivää”, hän huhui huoneen keskelle pystytetyistä äänen-toistolaitteista räikyvän Frank Sinatran yli. ”Kuka täällä on vastuuhenkilö?”

Calvin yllättyi kuullessaan jonkun puhuvan ja nosti päänsä ison sentrifugin takaa.

”Kuulkaas, neiti”, hän huusi ärtyneenä ja tähyisi suojalasien läpi, hänen oikealla puolellaan kupli jotakin nestettä. ”Tänne on pääsy kielletty. Ettekö huomannut kylttejä?”

”Huomasin kyllä”, Elizabeth kivahti ja marssi miehen paheksuvasta äänensävyistä välittämättä sammuttamaan musiikin. ”Kas noin. Nyt kuulemme toisiamme.”

Calvin heristi sormea huultaan purren. ”Ei tänne saa tulla”, hän sanoi. ”Lukekaa kyltit.”

”Täällä ymmärtääkseni on ylimääräisiä dekantterilaseja, ja tarvitsemme niitä alakerrassa. Lukekaa tästä”, Elizabeth sanoi ja työnsi miehen käteen paperin. ”Sain varastonhoitajalta kuitauksen.”

”Minulle ei ole ilmoitettu tästä”, Calvin sanoi tekstiä silmäillen. ”Valitan, mutta ei. En luovu dekantterilaseistani. Täytynee puhua jonkun alakerran kemistin kanssa. Pyytäkää esimiestänne soittamaan minulle.” Hän kääntyi ja palasi työnsä ääreen kytettyään ensin äänentoiston takaisin päälle.

Elizabeth ei hievahtanutkaan. ”Ai haluatte siis puhua jonkun kemistin kanssa? Jonkun muun kuin MINUN?” hän karjui Frankin laulun yli.

”*Aivan*”, Calvin vastasi. Sitten hän jatkoi hieman ystävällisempään sävyyn: ”Syytönhän te tähän olette, oli tökeröä heiltä lähettää sihteeri asialle. Teidän voi olla vaikea ymmärtää tätä, mutta minulla on tärkeä työvaihe kesken. Pyytäkää pomoanne soittamaan minulle.”

Elizabeth suivaantui. Hän inhosi ihmisiä, jotka tekivät vanhakantaisia oletuksia ulkonäön perusteella, ja miehiä, jotka ajattelivat, että jos nainen oli sihteeri, hänen ymmärryksensä riitti hädin tuskin lauseeseen: ”Tämä pitää kirjoittaa puhtaaksi kolmena kappaleena.”

”Tämäpä yhteensattuma”, Elizabeth karjui ja meni ottamaan hyllyltä ison laatikollisen dekantterilaseja. ”Minullakin on kiire.” Sitten hän marssi ulos.

Hastingsin tutkimuskeskuksessa oli yli kolme tuhatta työntekijää – mistä johtuen Calvinin salapoliisityö kesti yli viikon – ja kun hän lopulta löysi Elizabethin, nainen ei tuntunut muistavan häntä.

”Mitä asiaa?” Elizabeth sanoi vilkaisten laboratorion ovelle suurentavat suojalasit silmillä ja kädet melkein kainaloita myöten kumirukkasissa.

”Hei”, Calvin sanoi. ”Minä tässä.”

”Kuka minä?” Elizabeth kysyi. ”Voitteko tarkentaa?” Hän jatkoi työskentelyään.

”Minä”, Calvin sanoi. ”Viisi kerrosta ylempää. Se, jonka dekanterilasit veitte.”

”Kannattaa mennä tuonne verhon taakse suojaan”, Elizabeth sanoi nyökäyttäen päätään vasemmalle. ”Täällä kävi viime viikolla pieni onnettomuus.”

”Teitä ei ollut helppo löytää.”

”Suokaa anteeksi”, Elizabeth sanoi. ”Nyt *minulla* on tärkeä työvaihe kesken.”

Calvin odotti kärsivällisesti sillä aikaa, kun nainen hoiti mitaukset loppuun, teki muistiinpanoja, palasi edellisen päivän testituloksiin ja kävi wc:ssä.

”Täälläkö te vielä olette?” Elizabeth kysyi palattuaan laboratorioon. ”Eikö teillä ole töitä?”

”Vaikka millä mitalla.”

”En aio palauttaa niitä dekanterilaseja.”

”Te siis muistatte minut.”

”Kyllä. Mutta en positiivisessa mielessä.”

”Tulin pyytämään anteeksi.”

”Mitä suotta.”

”Lähdettekö lounaalle?”

”En.”

”Illalliselle?”

”En.”

”Kahville?”

”Kuulkaapas”, Elizabeth sanoi kumirukaskädet topakasti lanteilla. ”Te alatte vähitellen käydä hermoilleni.”

Calvin nolostui ja käänsi katseensa. ”Pyydän vilpittömästi anteeksi”, hän sanoi. ”Lähdenkin tästä.”

”Oliko tuo Calvin *Evans*?” laboratorioteknikko kysyi seuraten katseellaan Calvinia, joka pujotteli kohti ovea huoneessa, jossa oli tilaa vain neljäsosa hänen omaan laboratorioonsa verrattuna mutta jossa työskenteli viisitoista tutkijaa kylki kyljessä. ”Mitä asiaa hänellä oli?”

”Tuli pientä kiistaa dekantterilasien omistajuudesta”, Elizabeth sanoi.

”Dekantterilaseista?” Teknikko näytti miettelialt. ”Hetkinen.” Hän otti yhden uusista lasista käteensä. ”Sanoit löytäneesi laatikollisen näitä viime viikolla. Veitkö ne *häneltä*?”

”En sanonut löytäneeni niitä. Sanoin, että *sain haltuuni* dekantterilaseja.”

”Calvin Evansin laboratorion?” hän sanoi. ”Oletko sinä hullu?”

”En virallisesti.”

”Antoiko hän sinulle luvan ottaa laatikon?”

”Ei virallisesti. Mutta minulla oli kaavake.”

”Mikä kaavake? Tiedät, että minä vastaan tavaratilauksista. Tiedät, että se on minun tehtäväni.”

”Ymmärrän kyllä. Mutta odotin yli kolme kuukautta. Kysyin sinulta neljä kertaa, täytin viisi hankintalomaketta ja puhuin tohtori Donattin kanssa. En suoraan sanottuna keksinyt muuta keinoa. Tutkimustyöni ei etene ilman näitä välineitä. Kyse on vain muutamasta dekantterilasista.”

Laboratorioteknikko sulki silmänsä. ”Kuuntele nyt”, hän sanoi ja avasi hitaasti luomensa kuin korostaakseen keskustelukumppaninsa typeryyttä. ”Minä olen ollut täällä kauemmin kuin sinä ja olen perillä asioista. Etkö tiedä, mistä Calvin Evans tunnetaan? Siis paitsi saavutuksistaan kemistinä.”

”Siitä, että hänellä on ylimääräistä tutkimusvälineistöä.”

”Ei”, teknikko sanoi. ”Hän on kuuluisa pitkävihaisuudestaan. Pitkävihaisuudesta!”

”Ihanko totta?” Elizabeth sanoi aidon kiinnostuneena.

**”En kestä,
ettei tätä ole
enempää!”**

NIGELLA LAWSON

**”Vuoroin
nauroin,
vuoroin puin
nyrkkiä.”**

**ELIZABETH DAY,
KIRJAILIJA**

**”NÄILLÄ OPEILLA
VOITTE MUUTTA
KAIKEN - MUKAAN
LUKIEN ITSENNE.”**

Elizabeth Zott

**”Zott on
feministi-ikoni.”**

**PANDORA SYKES,
KIRJAILIJA**

”Hurmaava!”

KIRKUS

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-3497-7